Monogramatički natpisi triju biskupa solinskih iz V.—VI. vijeka.*

[Dodak Kronotaksi solinskih biskupa u Bogoslovskoj Smotri god. 1912.].

Don Frane Bulić.

God. 1925., pri nekim pomanjim istraživanjima u Solinu, na 44 m. na zapad gradskih vrata, zvanih Porta Caesarea, u jednoj gomili kamenja, bi u državnoj čest. br. 3675, uz nekoliko kamenih arhitektonskih komada, našast i ovi arhitrav:

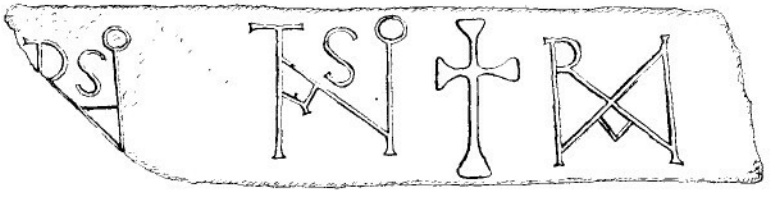

On je manjkav sa lijeve strane po prilici za kojih 20 centimetara, a mnogo više sa desne strane, za 60 cm. Ukupna mu je sadašnja dužina 1.20 m a visina 35 cm., dočim mora da je bio originalno dug preko dva metra.[2]

Na ovomu arhitravu ili epistilu prvo monogramatsko ime može se riješiti i popuniti sa Honorius. Zapletaj slova

---

* Ovaj je članak izišao u taljanskom jeziku u nešto opširnijemu obliku u *Vjesniku za arheologiju i historiju Dalmatinsku*, god. 1924—25.

[1] Do sada su u Solinu našašta dva monogramatička natpisa u grobištu mučenika u Manastirinam i to: *Dracotius-a* i biskupa Gajana (Sr. Forschungen in Salona II. Der altchristliche Friedhof in Manastirine nach dem Materiale Bulić, bearbeitet von R. Egger Wien, 1926. S. 91, 106); pet jednakih monogramatičkih natpisa biskupa *Petrus-a* u hodniku na istok gradske bazilike Sympherio-Esyhieve (Sr. Forschungen in Salona I. Wien 1917 str. 28; Bull. dalm. 1900 str. 153—173); više manjkavih pluteja s imenom biskupa Honorija (Sr. Bulić-Bervaldi, Kronotaksa solinskih biskupa *u Bogoslovskoj Smotri* god. III. (1912.) str. 139 Tabla XVIII. XX.).

u ovomu monogramu nešto se malo razlikuje od monograma,

u ovomu monogramu nešto se malo razlikuje od monograma, našasta u trećoj gradskoj bazilici u Solinu, Honorijevoj, a to je u položaju slova O[2]. Ova se razlika dade vjerojatno tumačiti tim, što su monogrami u bazilici Honorijevoj bili na plutejim ili na cancelli okolo oltara, dočim je ovaj monogram bio na arhitravu nad vratima jedne zgrade.

U drugom monogramu nalazimo sve elemente imena Antonius, te tako ga i čitamo.

Treći monogram iza križa, koji je morao stati u sredini epistila ili arhitrava, riješavamo sa Ianuarius. Slovo S, koga ovdje nema, sudeći po analogiji sa dvama drugim monogramim, bilo je izostavljeno od klesara usljed proste nepomnje, jer za ovo slovo ima baš prostora po sredi, kano u dvama prvim monogramim. Četvrti monogram fali.

Prvo i treće ime Honorius i Ianuarius poznajemo u kronologiji biskupa solinskih. Imamo dva solinska biskupa imenom Honorius, prvoga medju godinam 481.—505, a drugoga medju godinam 528—547, dočim Ianuarius, dolazi samo jedan put[3]. Ako su prvi i treći monogrami biskupâ Honorius-a i Ianuarius-a, cijenimo da ne ćemo pogriješiti ako uzmemo, da je i drugi monogram po srijedi takodjer jednoga solinskoga biskupa i to Antonius-a. Jer bi bilo najmanje začudno, da bi na istom arhitravu medju imenim dvaju biskupa, bilo uklesano treće ime jedne osobe, ne biskupa. A to tim više što ime Antonius dolazi u katalozim solinskih biskupa, i ako ne na svojemu pravomu mjestu.

U prvom katalogu A Kronotakse[4] dolazi jedan Antonius na trinaestomu mjestu god. 239, ali kao mučenik: S. Antonius martyr; a u četvrtom katalogu D[5] na dvadesetsedmom mjestu i to po razorenju Salone, koje se je zbilo okolo god. 615.

Poznato je, a bilo je i dovoljno dokazano[6], koja konfuzija vlada u katalozim solinskih biskupa, i kako su ovi bili dobrim

[2] Bulić-Bervaldi nav. dj. Tabla XVIII. i XX.

[3] Kronotaksa itd. str. 132, 139; Tabla XVIII.

[4] Kronotaksa Prilog A.

[5] Kronotaksa Prilog D.

[6] Delehaye, Analecta Bollandiana 1897 p. 495; 1899 p. 326; 1904 p. 5; Bill. dalm. S. 1898 p. 65; 1900 p. 91, 276; god. 1912. Suppl p. 2; Kronotaksa i t. d. u Bogosl. Smotri 1912. str. 329—356.

dijelom rektificirani i uredjeni na temelju ponajviše rezultata iskopina u kršćanskim grobištim u Solinu, obijelodanjenih u ovoj Kronotaksi Bogoslovske Smotre god. 1912. Nije se dakle čuditi da ime biskupa Antonius-a dolazi u III i VII v.

Komentirajuć god. 1906. monograme solinskoga biskupa Petrus-a (god. 554—562) u Bullet. dalm., opazili smo da u V. vijeku i dalje, do srednjega vijeka, bio je običaj ovjekovječivati u monogramima ponajprije Pape, biskupe, visoke crkvene dostojanstvenike, a zatim mecenate, pokrovitelje, dobročince crkava, a istom kasnije arhitekte, graditelje istih[7].

Bila bi bila preuzetnost sa strane jednog prostoga arhitekta, vajara ili koga radnika crkve, urezati svoje ime u monogramu ili dati ga sastaviti u mozaiku, izim u ovomu zadnjemu slučaju, ako je dotičnik iz bogoljubstva dao napraviti dio crkvenoga mozaika, ili bio svećenik dodijeljen službi dotične crkve. itd[8].

S ovih razloga držimo da ime Antonius-a u monogramu na ovomu epistilu jest jednoga solinskoga biskupa, i baš onoga koga katalozi, i ako konfuzno, nose. Naše mnenje, da je Antonius bio biskup medju Honoriusom I.[im] i Ianuariusom, kada bi se još otkrio manjkajući komad arhitrava imenom četvrtoga biskupa, koji bi po kronološkom redu imao biti Stephanus ili Honorius II., čini nam se vjerojatno. Jer dočim svi katalozi solinskih biskupa A, B, C, D, E, F, nose složno Ianuarius-a kano neposrednog nasljednika Honorius-a I, s druge je strane istina, da jedina data historički dokazana za biskupa Honorius-a jest pismo Pape Gelazija iz god. 493, a za Ianuarius-a pismo kralja Teodorika iz god. 507.

U ovomu prostoru, medju ovim dvijem sigurnim godinam, imalo bi se postaviti biskupovanje Antonius-a.

Prema ovomu Popis solinskih biskupa, dan u Kronotski, imao bi se po prilici popuniti ovako:

Honorius I god. 481 — c. 500.

Antonius c. g. 500—505. c.

---

[7] Bull. dalm. 1903. p. 71 s. Tav. XII; 1906. str. 153—173.

[8] Bull. dalm. 1906. str. 158; Kraus, Geschichte der altchristlichen Kunst I. p. 290 ss., 310 ss.

Ianuarius c. 505.—510.
Stephanus c. 510—527.
Honorius II 528.—547.

Kojoj je sgradi pripadao ovaj arhitrav ne može se sigurno reći. On je našast do preko 200 m. na jugozapad treće gradske bazilike u Solinu, — basilica Honoriana — i to još preko gradskih bedema, a po tomu ne bi bio pripadao ni bazilici Honorijevoj, a ni kojoj drugoj crkvenoj sgradi, kojih bilo u bližoj okolici bazilikâ, kano xenodochia, pauperum habitacula, monasteria, oratoria, gazophylacia itd[9]. Ali ovakih sgrada bilo je i podalje bazilika. On je pripadao jednoj sgradi, kojoj se, daljim nedavnim istraživanjima, našao donji prag u državnoj zemlji čest. 3675, ali koja graniči sa jednom privatnom br. 3677.

Završujući prvi dio Kronotakse biskupa solinskih na str. 240 Bogoslovske Smotre g. 1912. rekli smo, da se je nadati, da će valjda dalnje iskopine u Solinu ili kakva druga otkrića popuniti s vremenom i one praznine, koje tada uvidjasmo u našoj Kronotaksi.

A evo iza petnaest godina već se jedna praznina popunjava usljed fortunatus casus. A kako se ne bi popunile i ostale, kada bi u Solinu još intenzivnije vladao fortutus ligo, kada bi naime bilo više novčanih sredstava[10]? Bilo kako bilo, u projektiranom pothvatu — koji je zadrijemao zbog nestašice novčanih sredstava, — da bi se naime počeo sakupljati materijal za crkvenu povijest naše Države — Fasti ecclesiarum iugoslavicarum — kao popunjak iza izdanje popravljena Farlatieva Illyricum Sacrum, ovo djelo moglo bi se započeti crkvom solinskom, jer je ova do sada sa svakoga gledišta najobradjenija. Hoc est in votis!

---

[9] Holtzinger, Die altchristliche Architektur, Stuttgart 1899 p. 205; Cabrol, Dictionnaire d' archéologie chrétienne et de liturgie s. v. Basilique p. 595.

[10] Bogosl. Smotra 1912. str. 240.